

Міністерство освіти і науки України
Чорноморський державний університет
імені Петра Могили

Кафедра соціології

ЗАТВЕРДЖЕНО:

Перший проректор

_____ О. М. Трунов

»_____» _____ 2016 р.

РОБОЧА НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА

З ДИСЦИПЛІНИ «СОЦІОЛОГІЯ ПОЛІТИКИ»

статус дисципліни: **нормативна**

для спеціальності: **6.030101 «Соціологія»**

АВТОРИ ПРОГРАМИ:

к.і.н., доцент

кафедри соціології

Фесенко А. М.,

викл. кафедри соціології

Бондаренко О. І.

»_____» _____ 2016 р.

Лист погодження робочої програми

Робочу програму схвалено:

на засіданні кафедри соціології

Протокол № ____ від „____” _____ 2016 р.

Завідувач кафедри _____ (Мейжис І.А.)
Підпис

на засіданні випускової кафедри соціології

Протокол № ____ від „____” _____ 2016 р.

Завідувач кафедри _____ (Мейжис І.А.)
Підпис

на засіданні методичної ради факультету соціології

Протокол № ____ від „____” _____ 2016 р.

Голова _____ (Гавеля В.Л.)
Підпис

Робочу програму погоджено за формами навчання:

Денна форма навчання:

Декан факультету соціології _____ (Ляпіна Л.А.)

Начальник навчально-методичного відділу _____ (Калініченко В.І.)
„____” _____ 2016 р.

1. Концепція курсу

Курс «Соціологія політики» розрахований на студентів 4 курсу (11 триместр), які навчаються за програмою бакалаврів спеціальності «соціологія», передбачає 14 годин лекційних та 12 годин семінарських занять.

Предмет навчальної дисципліни – соціальні аспекти політичного процесу та його окремих складових, соціологічні концепції та емпіричні дослідження політичних процесів та діяльності державної влади.

Цей курс спрямовує студентів до методологічного аналізу політики з позицій її соціальних основ: розуміння соціальних детермінант таких питань, як влада, держава, політичні відносини, конфлікти тощо. Студенти також оволодіють інструментарієм прикладного соціологічного аналізу політики.

Мета курсу – формування у студентів фундаментальних знань про політику, сучасні політичні системи і процеси, поглибити знання про поле теоретичних і практичних соціологічних досліджень політичних процесів, політичної політики та влади у сучасних суспільствах.

Завдання курсу: ознайомити студентів з проблематикою соціології політики, її категоріально-понятійним апаратом, методами соціологічного аналізу політики, сформулювати наукові уявлення про головні тенденції політичного розвитку сучасного українського суспільства, місце і роль людини у політичному процесі.

Місце навчальної дисципліни в структурно-логічній схемі освітньо-професійної програми підготовки фахівця за освітньо-кваліфікаційним рівнем «бакалавр». Дана навчальна дисципліна є складовою циклу професійної підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр»: з одного боку, вона є продовженням циклу соціально-гуманітарних курсів, з іншого – відкриває напрямок власне соціологічного аналізу політики. **Міждисциплінарні зв'язки.** Даний курс має зв'язок з такими дисциплінами, що викладаються на спеціальності «соціологія»: «Загальна соціологічна теорія», «Основи демократії», «Соціологія парламентаризму», «Паблік рілейшнз», «Соціологія громадської думки», «Технології електоральних досліджень», «Виборчий процес та його регулювання», «Соціологія управління», «Соціальна політика», «Етносоціологія», «Методологія та методи соціологічних досліджень».

Вимоги до знань та умінь.

Після опанування курсу «Соціологія політики» студенти мають:

а) знати:

- поняття і предмет соціології політики;
- історію та традиції вітчизняних і зарубіжних соціологічних вчень про політику, владу та політичні процеси;
- зміст основних соціологічних теорій політики;
- соціальні основи влади та владних відносин у суспільстві;
- соціологічні характеристики основних політичних інститутів;
- основні тенденції політичного розвитку сучасного суспільства;

б) вміти:

- застосовувати соціально-політичні знання на практиці;
- пояснювати причини та прогнозувати наслідки соціально-політичних змін в сучасному суспільстві;

- поєднувати фундаментальні політичні знання з даними емпіричних соціологічних досліджень;
- обґрунтовувати власну думку та випрацьовувати групові рішення.

Система контролю навчального курсу «Соціологія політики» передбачає оцінювання за модульно-рейтинговою системою. Форма підсумкового контролю – іспит. Максимальна кількість балів, яку може отримати студент, протягом вивчення курсу – 100 балів.

Контроль за засвоєнням матеріалу передбаченого програмою з дисципліни «Соціологія політики», підвищення якості знань студентів здійснюється у формі: поточного та підсумкового етапів. Поточний контроль проводиться під час вивчення тем, проведення семінарських занять. Підсумковий контроль проводиться у відповідності з навчальним планом у формі триместрового іспиту. Іспит з даної дисципліни має на меті перевірку знань студентів з теорії і виявлення навичок застосування отриманих знань при вирішенні практичних завдань, а також навичок самостійної роботи з навчальною і науковою літературою.

2. Витяг з навчального плану спеціальності

Форма навчання	Курс	Триместр	Всього годин	В тому числі				Форма підсумкового контролю					
				аудиторних				самостійна робота студента	іспит	залік			
денна	4	11	72	лекцій	семінарських	практичних	лаборатор.				триместрова робота по дисципліні	курслова робота (проект)*	+
				14	12			46	-				

3. Зміст навчальної дисципліни

№	Назви розділів та тем	Всього годин	За формами занять, годин				Самостійна робота студента	Форми контролю
			Аудиторні					
			лекційні	семінарські	практичні	лабораторні		
1	Соціологія політики в системі суспільних наук		2				4	Оцінювання на семінарі
2	Соціально-політична думка в історичній ретроспективі в світі та в Україні		2	2			6	Перевірка завдання СР (есе)
	За модулем 1	14	2	2			10	
3	Політична система суспільства		2	2			4	Оцінювання на семінарі
4	Функціонування політичної системи		2	2			8	Оцінювання на семінарі. Перевірка завдання СР (есе)
5	Політичне представництво та лідерство		2	2			10	Оцінювання на семінарі. Перевірка завдання СР (есе + практично-пошукова робота)
	За модулем 2	34	6	6			22	
6	Людський та соціокультурний вимір політики		2	2			8	Оцінювання на семінарі. Перевірка завдання СР (модель соц. дослідження + практично-пошукова робота)
7	Міжнародні відносини і процеси. Соціально-політичні конфлікти		2	2			6	Оцінювання на семінарі.
	За модулем 3	22	4	4			14	
Разом:		72	14	12			46	

4. Аудиторна робота

4.1. Лекційні заняття:

Модуль 1. Соціологія політики як галузь соціологічного знання

Тема 1. Соціологія політики в системі суспільних наук

Соціологія політики як наука та навчальна дисципліна. Предмет, методологія. Проблемне поле і методи соціології політики. Статус соціології політики в системі соціологічних наук. Співвідношення соціології політики з іншими загальними та спеціальними соціологічними дисциплінами. Джерельна база та категоріальний апарат сучасної соціології політики.

Проблемні поля сучасної соціології політики. Системний і структурно-функціональний аналіз політики. Інституціоналізм і неінституціоналізм в соціально-політичній думці. Проблеми держави, політики, влади і політичної участі в структуралізмі та постструктуралізмі.

Тема 2. Соціально-політична думка в історичній ретроспективі в світі та в Україні

Соціально-філософські і соціокультурні витоки, етапи становлення і розвитку соціології політики. Соціоцентрична парадигма політики. Проблеми соціального виміру в політиці в історії політичної думки. Концепції індивіда як суб'єкта політики. Концепції соціальної і політичної нерівності. Концепції держави як суб'єкта політики. Елігістська традиція політики в історії політичної думки.

Політика і влада як об'єкт соціології кінця XIX – початку XX століття. Основні школи і напрями політичної соціології. Класова теорія політики і держави К. Маркса. Соціально-економічні основи політики. Класові інтереси і політична боротьба. Елігістська теорія політики В. Парето та Г. Москі. Соціологія влади, держави і політики в працях М. Вебера. Поняття «ідеального типу» та його роль у сучасній політичній соціології. Теорії панування, державної бюрократії і «вождістської» демократії в працях М. Вебера. Соціологічний аналіз масових демократичних організацій Р. Міхельса. Демократичні організації і олігархізація структур влади. «Залізний закон олігархічних тенденцій».

Політична думка Київської Русі. Морально-правові та релігійні уявлення про суспільство. Вітчизняні політичні доктрини в Галицько-волинській державі та Литовсько-польській державі (XIV – перша пол. XVII ст.). Ідеї соціальної і національної рівності: С. Оріховський-Роксолан, Ю. Дрогобич, Г. Смотрицький, С. Зизаній, М. Смотрицький. Ідеї політичного і національного відродження України (П. Могила, І. Вишенський, С. Яворський).

Українська політична думка козацько-гетьманської доби (друга пол. XVII – кінець XVIII ст.). Ідеї волі і демократії в політичному житті козацтва. Політична думка України XIX – поч. XX ст. Зародження та розвиток українського лібералізму, соціал-демократії, комунізму, націоналізму.

Модуль 2. Соціологія політичних інститутів

Тема 3. Політична влада та політична система суспільства

Влада як суспільне явище. Силове, вольове, теологічне, конфліктне, інструменталістське, структуралістське трактування влади. Основні теорії влади: реляціоністські, системні, біхевіористські, психологічні.

Природа влади. Влада і вплив, влада і панування, влада й авторитет. Політична влада. Економічна влада. Соціальна влада. Духовно-інформаційна влада. Відкрита, латентна і потенційна влада. Особливості політичної влади: легальність, легітимність, верховенство, вплив, всезагальність, моноцентричність, результативність і ефективність. Структура політичної влади. Державна влада. Суб'єкти політичної влади: соціальні, інституціональні, функціональні. Об'єкти влади. Основні мотиви підкорення владі: страх, традиції, інтерес, переконання, авторитет. «Видима» і «гіньова»

влада, групи тиску, лобізм. Типологія ресурсів влади: матеріальні, соціальні, духовно-інформаційні, силові, політико-правові, демографічні. Функції політичної влади. Принцип розподілу влади.

Легітимність і легальність влади. Джерела легітимності влади. Типологія легітимності М. Вебера, Д. Істона, Ж. Шабо. Причини делегітимізації влади.

Місце і роль політичної системи в життєдіяльності суспільства. Політична система суспільства в її взаємодії з економічною, соціальною, правовою та іншими суспільними структурами. Політична система як фактор стабілізації і розвитку політичного життя. Сутність і типи сучасних політичних систем. Класичні уявлення про політичні системи (Г. Алмонд, Д. Істон, Т. Парсонс). Системоутворюючі засади та основні функції політичних систем.

Характеристика структурних елементів політичної системи, її інституційні, інформаційно-комунікаційна, нормативно-регулятивні складові.

Основні характеристики функціонування політичної системи та необхідність її стабільності для нормального функціонування суспільства. Типологія політичних систем. Політичні системи сучасних суспільств.

Поняття держави, її визначальні ознаки і типи. Різноманітність концептуальних підходів до визначення держави, її сутності і місця у політичній організації суспільства, взаємин з іншими суб'єктами політичної системи. Виникнення та еволюція держави. Держава і громадянське суспільство: діалектика взаємодії.

Різновиди і типи держави. Форми правління: монархії та республіки. Форми державної організації: унітарні держави, федерації, конфедерації. Функції держави (внутрішні і зовнішні, постійні і тимчасові, відкриті і латентні). Функція здійснення «загальних справ» і функція захисту існуючого режиму. Держава і право. Співдружності держав та міждержавні союзи. Поділ державної влади: принцип та моделі. Апарат державного управління. Система центральних, регіональних і місцевих органів державного управління та місцевого самоврядування. Державна бюрократія і суспільна демократія, основні напрямки демократизації державного апарату.

Тема 4. Функціонування політичної системи

Політичний режим як сукупність методів і форм політичного панування та його взаємовідносини з громадянським суспільством. Головні параметри політичних режимів: рівень централізації влади, співвідношення держави та громадянського суспільства, правовий статус особи, наявність чи відсутність політичного та ідеологічного плюралізму, легальної опозиції. Типологія і динаміка політичних режимів: тоталітарний, авторитарний, демократичний. Тенденція до переродження партійної і державної бюрократії в умовах тоталітарних режимів. Передумови переходу від авторитарних режимів до демократичних. Концепція умов демократії С. Ліпсета. Економічні та історичні умови демократії. Раціоналізація управління в умовах демократії.

Поняття ідеології та класичні уявлення про неї (Де Тресі, К. Маркс, Р. Міхелс, М. Вебер, О. Лемберг, Т. Парсонс, Р. Пайпс). Функції політичної ідеології (створення позитивного образу здійснюваної політики, інтеграція суспільства, мотивація політичної поведінки). Державна ідеологія і політичний ідеал. Рівні політичної ідеології: теоретико-концептуальний, програмно-політичний, актуалізований (засвоєння і втілення принципів і цілей певної ідеології).

Основні ідейно-політичні течії сучасності. Лібералізм і неолібералізм. Консерватизм і неоконсерватизм. Марксизм і соціал-демократизм. Фашизм і неофашизм. Християнсько-демократична ідеологія і альтернативні ідейно-політичні течії.

Сутність політичного елітизму. Класичні теорії еліт (В. Парето, Г. Моска, Р. Міхельс). Обґрунтування явища політичного елітизму у спадщині українських політичних мислителів. Концепція «національної аристократії» В. Липинського. Сучасні концепції еліт: макіавелістська школа, ціннісні теорії, теорії демократичного елітизму, концепції плюралізму еліт, ліволіберальні концепції, партократична теорія. Чинники елітарності суспільств: біологічні, психологічні, ірраціональні, функціональні, технократичні. Соціальне представництво еліти. Політична еліта в структурі влади. Системи рекрутування еліт. Номенклатурна система і її наслідки. Політична еліта і демократія: дилема поєднання.

Тема 5. Політичне представництво та лідерство

Теорія політичного представництва: суспільно-політичні інтереси, їхні носії, шляхи представництва та реалізації.

Партія як суспільно-політичний інститут. Виникнення та еволюція політичних партій. Класичні теорії політичних партій і партійних систем (Н. Макіавеллі, Т. Гоббс, К. Маркс, Г. Моска, Р. Міхельс, М. Вебер, М. Дюверже, З. Ньюмен, М. Вінер та ін.). Сутність і місце партій у політичному процесі. Основні ознаки партії: наявність організації, тяжіння до влади, ідеологічний характер. Відмінність політичних партій від груп інтересів, суспільних організацій, груп тиску та інших об'єднань.

Багатоманітність підходів до класифікації політичних партій: кадрові, масові і строго централізовані (М. Дюверже); патронажні та ідеологічні (З. Ньюмен); консервативні й революційні; легальні й нелегальні, правлячі та опозиційні; партій-лідери і партій-аутсайтери та ін. Внутрішні та зовнішні функції політичних партій.

Поняття суспільно-політичних організацій та рухів, їх місце і роль у політичній системі. Об'єктивні та суб'єктивні передумови і причини їх виникнення. Мета, завдання і організаційно-структурне забезпечення суспільно-політичних організацій.

Підходи до типології суспільно-політичних організацій і рухів (за поставленими цілями, за правовим статусом, за соціально-класовими ознаками, за масштабами діяльності, за ставленням до існуючого ладу та ін.). Функції суспільно-політичних організацій та рухів щодо забезпечення захисту інтересів своїх членів і стосовно системи влади в державі, розвитку суспільства. Відмінність громадських організацій і рухів від державних інститутів і політичних партій.

Групи тиску, поняття, суспільні функції та технологія діяльності. Характер і можливості впливу груп тиску на політичну владу (поінформованість, кваліфікація керівників, політичний досвід). Зв'язок груп тиску з політичними партіями і державними лідерами. Позитивні риси в діяльності груп тиску (реалізація принципів відкритості, гласності, свободи слова; вплив на економіку, прийняття політичних рішень) та можливі негативні явища (корупція, корпоративізм, протекціонізм, дискредитація суперників). Лобізм як політична практика. Типи лобювання: вплив або тиск на владу, політичні партії, громадську думку. Форми політичного лобі. Лобювання і вдосконалення законодавства.

Поняття і типи партійних систем. Чинники, що зумовлюють утворення партійних систем. Типології партійних систем. Однопартійні, двопартійні та багатопартійні системи. Критерії оцінки ефективності партійних систем: чутливість до соціальних запитів і потреб населення, можливості задоволення владнозначущих інтересів громадян, критичне коригування урядового курсу, демократичний контроль за діяльністю еліт. Можливості та недоліки монопартійності, недоліки мультипартійності. Вплив законодавства на характер і типи партійної системи. Проблеми розвитку багатопартійної системи в Україні. Конституція Україна про свободу та умови об'єднання громадян у політичні партії.

Вибори як інструмент політичного маніпулювання та переходу до демократії. Типи виборчих систем: мажоритарна, пропорційна, змішана і консенсусна. Куріальна виборча система. Технологія виборчої кампанії. Структурно-логічна модель виборчої кампанії. Основні стадії виборчого процесу.

Природа і соціальна сутність політичного лідерства. Генеза класичних поглядів на політичне лідерство (Н. Макіавеллі, Т. Карлейль, Р. У. Емерсон, Ф. Ніцше, Г. Тард та ін.). Діалектика об'єктивних і суб'єктивних передумов політичного лідерства. Взаємовплив і взаємозалежність соціально-політичного середовища, розстановки сил, психолого-соціальних і особистісних характеристик політичного лідерства. Соціальна роль та функції політичного лідера, інтеграція суспільства, оптимізація політичних рішень, соціальний арбітраж і патронаж, комунікація влади і мас, ініціювання оновлення, легімація політичного устрою. Критерії оцінки популярності і ефективності діяльності політичного лідера. Політичний імідж

Типологія політичного лідерства. Класифікація М. Вебера: традиційний, харизматичний і раціонально-легальний типи лідерства. Сутність вождізму в політиці. Культ особи як крайня оцінка ролі політичного лідера в історії.

Модуль 3. Соціологія суспільно-політичних процесів та відносин

Тема 6. Людський та соціокультурний вимір політики

Особа в системі політичних відносин. Суб'єктивні та об'єктивні передумови включення особи в політику. Умови реалізації політичних інтересів. Політична соціалізація особистості. Інститути політичної соціалізації. Рівні політичної соціалізації: політична адаптація та інтеріоризація. Політична участь: фактори і форми.

Сутність, структура, типи політичної культури. Політична ідеологія як стрижень політичної культури суспільства. Культура політичного мислення, її ознаки і прояви. Культура функціонування політичних інститутів і способів політичної діяльності. Взаємозв'язок політичної, світоглядної, моральної та правової культури. Функції політичної культури. Політичні комунікації. Механізм формування і виявлення громадської думки. Політична культура в умовах ідеологічного плюралізму і багатопартійності.

Тема 7. Міжнародні відносини і процеси. Соціально-політичні конфлікти

Світовий політичний процес: поняття, основні концептуальні засади аналізу, суб'єкти, закономірності та тенденції у перші десятиліття XXI століття. Характерні риси та особливості сучасного світового політичного процесу (революційні та еволюційні тенденції, впорядкованість та спонтанність світового розвитку, демократизація суспільно-політичного життя, забезпечення реального політичного плюралізму, гуманізація міжнародних відносин і людський вимір політики.

Міжнародні відносини як цілісна система. Місце в ній політичних відносин. Суб'єкти, види і принципи міжнародних політичних відносин. Новий політичний порядок, баланс і гармонізація інтересів у сфері світової політики. Діалектика внутрішньої та зовнішньої політики. Моделювання систем міжнародних політичних відносин та їх вплив на розвиток світового політичного процесу. Прийняття зовнішньополітичних рішень та способи врегулювання міжнародних конфліктів. Міжнародні організації та міжнародні політичні відносини. Роль ООН та інших міжнародних інституцій у забезпеченні миру, безпеки, політичного консенсусу. Основні прояви кризи сучасної цивілізації та шляхи її подолання. Політичні аспекти глобальних проблем. Роль міжнародної політики у їхньому вирішенні.

Природа соціально-політичних конфліктів. Функціональні та дисфункціональні конфлікти. Причини конфліктів. Технологія аналізу соціально-політичного конфлікту. Проблема ранжирування причин конфліктів. Чинники впливу зовнішнього середовища: зацікавлені сторони та їхня можлива поведінка у конфлікті. Типи конфліктних настанов. Процесуальний аспект соціально-політичного конфлікту. Стратегії і тактики поведінки конфліктантів. Розгортання (ескалація) конфлікту. Гострота і тривалість конфліктів: чинники впливу. Методи вирішення соціально-політичних конфліктів та управління конфліктними ситуаціями: запобігання, врегулювання, вирішення. Переговорний процес: підходи, моделі, стратегії поведінки, технології. Боротьба з конфліктними психологічними настановами. Технологія «принципових переговорів» за Р. Фішером та У. Юрі (Гарвардська школа).

4.2. Групові заняття (семінари):

№	Назва теми	Кількість годин
1	Тема 1. Соціологія політики як галузь соціологічного знання 1. Науковий статус, предмет та функції соціології політики 2. Методологічні підходи до вивчення та методи досліджень у соціології політики 3. Історичний огляд становлення та розвитку соціально-політичного знання в світі та в Україні 4. Політика як соціальний інститут Питання для самоконтролю та перевірки - Які фактори впливають на бачення місця соціології політики серед інших наук? Поясніть та наведіть приклади.	2

	<ul style="list-style-type: none"> - Які науки справляли/справляють найбільший вплив на соціологію політики? - Хто є автором першої розгорнутої політико-соціологічної концепції? - Які центри розвитку соціології політики на сьогоднішній день існують в Україні? Чим вони між собою відрізняються? - Які напрямки досліджень отримали найбільший розвиток в українській соціології політики? <p><i>Література: основна – 1,2,3, 4,5,6,9,10</i></p>	
2	<p>Тема 2. Політична влада, політичні системи та політичні режими</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Політична влада: сутність, структура, функції, легітимність 2. Політична система та держава як її ключовий інститут 3. Принцип та моделі поділу державної влади; державне управління та місцеве самоврядування 4. Політичні режими, політична ідеологія, ідейно-політичні течії сучасності 5. Демократія, її умови, ознаки та проблеми функціонування/розвитку. Перехід до демократії (демократичний транзит) і Україна <p style="text-align: center;">Питання для самоконтролю та перевірки</p> <ul style="list-style-type: none"> - Як співвідносяться поняття «політичний режим» і «політична система»? - Які підсистеми по функціональній ознаці можна виділити в політичній системі? Яку роль ці підсистеми грають в її функціонуванні? - Аргументуйте твердження про те, що «тоталітаризм - феномен ХХ ст.». - Виділіть основні ознаки і витоки авторитарного режиму. Назвіть країни, де існують авторитарні режими. - Які Вам відомі способи реалізації демократії? Назвіть і розкрийте їх зміст. <p><i>Література: основна – 9,10,12,13; додаткова – 3,4,5,6.</i></p>	2
3	<p>Тема 3. Політичне представництво</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Теорія громадянського суспільства. Представництво інтересів громадян через інститути громадянського суспільства та політичної системи 2. Поняття та функції політичних партій. Партійні та виборчі системи 3. Партійно-політична палітра сучасної України, проблеми та тенденції її розвитку 4. Групи інтересів, громадські (суспільно-політичні організації), типологія та форми (засоби) їхньої діяльності. Феномен та технології лобізму 5. Суспільно-політичні рухи, їхня роль у переломні моменти суспільно-політичного розвитку <p style="text-align: center;">Питання для самоконтролю та перевірки</p> <ul style="list-style-type: none"> - Назвіть основні ознаки партії. - Порівняйте кадрові і масові партії по наступних ознаках: структура партій; принципи діяльності; характер членства; функції партій. - Що таке партійна система? - По яких ознаках розрізняються партійні системи в сучасних суспільствах? - Сформулюйте достоїнства і недоліки однопартійної, двопартійної і багатопартійної систем. - Від яких чинників залежить вибір тієї або іншої партійної системи в суспільстві? <p><i>Література: основна – 7,8,9,11,21; додаткова – 1,4,12.</i></p>	2
4	<p>Тема 4. Політичні еліти та політичне лідерство</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Поняття, основні теорії та типології політичних еліт 2. Проблема співвідношення демократії та елітизму 3. Феномени бюрократії та олігархії 4. Поняття, функції та типології політичного лідерства; імідж політичного лідера 5. Політичні еліти та політичне лідерство в сучасній Україні <p style="text-align: center;">Питання для самоконтролю та перевірки</p>	2

	<ul style="list-style-type: none"> - Розкрийте зміст поняття «політична еліта». - Як визначав еліту Г.Моска? Які дві тенденції він відзначав в розвитку правлячого класу? - Як обгрунтовував потребу в елітах В.Парето? Чим він пояснював розподіл еліти на «левів» і «писиць»? - Чому необхідна циркуляція еліт? - Що означає «залізний закон олігархічних тенденцій»? - Чим є сучасна українська політична еліта? Який тип еліти характерний сьогодні для України: «леви» або «писиці»? <p><i>Література: основна – 8,11,12, 21; додаткова – 8.</i></p>	
5	<p>Тема 5. Людський та соціокультурний вимір політики</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Людина і політика: політична соціалізація, політична участь, громадянська позиція 2. Електоральна поведінка та її моделі 3. Політична свідомість та політична культура 4. Проблеми формування та розвитку політичної свідомості, участі та культури в Україні <p style="text-align: center;"><i>Питання для самоконтролю та перевірки</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Назвіть і охарактеризуйте рівні політичної свідомості. - Які Ви знаєте форми політичної свідомості? Розкрийте їх суть. - Які функції виконує політична ідеологія? - В чому відмінність поняття «політична культура» в широкому значенні від його вузького розуміння? - Який взаємозв'язок між ідеологією і політичною культурою? - Що означає термін «фрагментарна політична культура»? <p><i>Література: основна – 7,8,10,11; додаткова – 4,10,11.</i></p>	2
6	<p>Тема 6. Міжнародні відносини і процеси. Соціально-політичні конфлікти</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Світовий політичний процес, міжнародні відносини та зовнішня політика провідних сучасних держав 2. Глобалізаційні та інтеграційні процеси сучасності, Україна в їхньому контексті 3. Політичні конфлікти: сутність, функції, типології, управління та врегулювання, переговори 4. Міжнародні політичні конфлікти: історія і сучасність. Міжнародний тероризм та його соціальні підґрунтя 5. Політичні та міжнародні конфлікти і Україна <p style="text-align: center;"><i>Питання для самоконтролю та перевірки</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Визначте природу міжнародної політики та її відмінності від внутрішньої політики. - Охарактеризуйте основні політичні процеси у сучасних міжнародних відносинах. - Що таке багатополлярний світ? - Що таке «компроміс» і «консенсус» в політиці? - В чому специфіка політичного конфлікту? - Чим є конфліктна ситуація і конфліктна установка у внутрішній структурі конфлікту? <p><i>Література: основна – 9,10,11; додаткова – 10,11.</i></p>	2

5. Самостійна робота студентів Карта самостійної роботи

Кількість годин СРС, згідно з навчальним планом – 44 год.

Види самостійної роботи	Трудо-місткість (годин)*	Планові терміни виконання	Форми контролю	Максимальна кількість балів
1.	2.	3.	4.	5.
<i>За підготовку до семінарських занять</i>				
Виступ за планом проведення семінару	20	протягом триместру	опитування на занятті	20
<i>За виконання практичних завдань (ІНДЗ)</i>				
Написання есе на запропоновану тему (на вибір)	10	до визначених семінарських занять	перевірка викладачем	15
Здійснити практично-пошукову домашню роботу	8	до визначених семінарських занять	перевірка викладачем	10
Скласти модель соціологічного дослідження на задану тему	8	до іспиту	перевірка викладачем	15
Всього за СРС	46			60

Теми есе (на вибір)

1. Інституційні фактори в політиці.
2. Соціальна природа влади і владних відносин.
3. Історичні типи влади.
4. Влада як засіб комунікації.
5. Технології легітимації політичної влади.
6. Людина і влада: основні соціологічні характеристики.
7. Політична участь: зміст і форми.
8. Політична еліта: соціальні основи і способи рекрутування.
9. Політичне лідерство. Соціально-психологічні і соціологічні характеристики.
10. Політична система сучасного українського суспільства.
11. Соціальні функції національної держави.
12. Політичний режим: зміст і форми.
13. Історичні форми тоталітаризму.
14. Історичні форми авторитаризму.
15. Сучасні теорії демократії.
16. Типології політичних партій та їх критерії.
17. Партійна система в сучасному українському суспільстві.
18. Бюрократія як соціальний інститут.
19. Політичні конфлікти і кризи: зміст і способи вирішення.
20. Виборча система в Україні.
21. Політична культура як соціально-історичний феномен.
22. Політичні зміни як об'єкт соціологічного аналізу.
23. Правова держава: теоретичні основи і політична практика.
24. Партії та представницькі органи державної влади.

25. Політична соціалізація особи.
26. Політичні традиції і норми в структурі політики сучасного українського суспільства.
27. Політична опозиція в сучасному суспільстві.
28. Фактори політичного інтегрування українського суспільства.
29. Політична культура сучасного українського суспільства.
30. Проблеми цілісності держави: співвідношення «центр-регіони».
31. Технології легітимації влади.
32. Інституційні фактори політичної стабільності.

6. Проведення контрольних заходів **Рейтингова шкала**

Назва заходу	Термін проведення	Кількість заходів	Кількість балів за 1 захід	Разом
Відповіді на семінарських заняттях	Протягом триместру	4	5	20
Написання есе	До сесії	3	5	15
Практично-пошукові домашні роботи	Протягом триместру	2	5	10
Соціологічне дослідження (модель програми)	До сесії	1	15	15
Разом				60
Іспит				40
Загалом:				100

7. Контрольні питання до іспиту

1. 1. Соціологія політики як наука.
2. Політика як соціальний інститут.
3. Етапи становлення й розвитку соціології політики, класики соціально-політичної думки.
4. Протосоціологічний етап розвитку соціології політики.
5. Соціально-політичні ідеї Г.Ф.В. Гегеля.
6. Соціально-політична теорія К. Маркса та Ф. Енгельса.
7. А. де Токвіль та його погляди на демократію і революцію.
8. Внесок у соціологію політики Г. Ле Бона
9. Соціально-політичні концепції влади та бюрократії М. Вебера.
10. Елігістські теорії Г. Моски та В. Парето.
11. Соціологічний аналіз політичних партій М. Острогорського та Р. Міхельса.
12. Уявлення та структура соціології політичних відносин Є. Вятра
13. Етапи становлення та розвитку соціології політики в Україні.
14. Соціологічне розуміння влади.
15. Політична влада: ознаки, структура, здійснення.
16. Політична влада та державна влада
17. Соціологічне уявлення про державу.
18. Державне управління та місцеве самоврядування.
19. Принцип та моделі поділу єдиної державної влади на гілки.
20. Легітимність політичної та державної влади, типи легітимності.
21. Теорія гегемонії А. Грамі.
22. Легітимація та делегітимація влади, криза державної влади.
23. Політичне життя та політичні процеси.
24. Суб'єкти та інші учасники політики, їхня класифікація.

25. Соціально-політичні інтереси та їхня роль у політиці.
26. Соціально-політичний процес як взаємодія первинних, вторинних та безпосередніх суб'єктів політики.
27. Представництво інтересів громадян через інститути громадянського суспільства та політичної системи.
28. Вторинні суб'єкти політики, їх види та роль у політичному процесі.
29. Теорія громадянського суспільства.
30. Політична комунікація та її форми.
31. Взаємодія громадянського суспільства та держави.
32. Громадські організації та їх класифікація.
33. Політизація громадських організацій, групи інтересів та їх теорії.
34. Форми діяльності політизованих громадських організацій/груп інтересів.
35. Суспільно-політичні рухи. Та їхнє значення.
36. Політична партія як різновид суспільно-політичного руху.
37. Групи інтересів, політичні рухи, партії: порівняльний аналіз.
38. Групи лобі, лобізм та лобювання.
39. Проблеми та суперечності артикуляції соціально-політичних інтересів.
40. Класифікації політичних партій.
41. Соціальна та організаційна структура політичних партій.
42. Основні напрями діяльності політичних партій.
43. Теорія авангардної партії.
44. Державне регулювання партійно-політичної та громадсько-політичної діяльності.
45. Партійні системи сучасності.
46. Партійні та виборчі системи, закони М. Дюверже.
47. Керівні групи в політиці: поняття та види.
48. Політичні еліти та їх основні теорії.
49. Соціальна характеристика елітарних груп суспільства та політичної еліти.
50. Циркуляція еліг, еліга та контр еліга, еліга та маси.
51. Владна еліга: теорія Ч.Р. Мілса.
52. Олігархія в контексті уявлень про владну еліту.
53. Бюрократія: марксистський та веберівський підходи.
54. Політичне лідерство, його функції та значення для політики.
55. Типології політичних лідерів.
56. Імідж політичного лідера.
57. Проблема співвідношення демократії та елітизму.
58. Політичні еліти та політичне лідерство в сучасній Україні.
59. Партійно-політична палітра сучасної України, проблеми та тенденції її розвитку.
60. Обмеженість та деструкція бюрократії, критика бюрократії у немарксистській соціології.
61. Поняття і функції політичної системи.
62. Сучасні типології політичних систем.
63. Поняття і типи політичних режимів.
64. Соціологічний аналіз політичних режимів.
65. Авторитарні режими: ідеальні моделі і реальна практика.
66. Демократичні режими: критерії і типологія.
67. Демократія, її умови, ознаки та проблеми функціонування/розвитку.
68. Перехід до демократії (демократичний транзит)
69. Україна в контексті уявлень про демократію та демократичний транзит.
70. Соціально-політична характеристика пострадянської України.
71. Соціально-політична характеристика тоталітаризму.
72. Джерела та підґрунтя тоталітаризму.
73. Тоталітарна пропаганда та маніпуляція свідомістю.
74. Політичні конфлікти та їх соціальні підґрунтя.
75. Війна як форма політичного конфлікту.
76. Поняття і фактори політичної ідентифікації.

77. Поняття та типи виборчих систем.
78. Теорія політичних стереотипів.
79. Поняття і типи політичної соціалізації.
80. Поняття, функції і типології політичної культури.
81. Політична свідомість та політична культура
82. Політична участь, її форми та фактори.
83. Проблеми політичної свідомості, участі та культури в Україні.
84. Електоральна поведінка та її моделі.
85. Політична діяльність та політична участь: порівняння.
86. Міжнародні державно-політичні відносини.
87. Характеристика глобальних проблем сучасності.
88. Міжнародний тероризм та його соціальні підґрунтя
89. Глобалізаційні та інтеграційні процеси сучасності, Україна в їхньому контексті.
90. Політичні та міжнародні конфлікти і Україна.

8. Шкала оцінювання на іспиті: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену	для заліку
90-100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
75-81	C		
67-74	D	задовільно	
60-66	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Примітка: оцінку «відмінно» (≥90 балів, A) заслуговує студент, який:

- всебічно, систематично і глибоко володіє матеріалом навчальної програми з дисципліни;
- вміє самостійно виконувати завдання, передбачені програмою, використовує набуті знання і вміння у нестандартних ситуаціях;
- засвоїв основну і ознайомлений з додатковою літературою, яка рекомендована програмою;
- засвоїв взаємозв'язок основних понять дисципліни та усвідомлює їх значення для професії, яку він набуває;
- вільно висловлює власні думки, самостійно оцінює різноманітні життєві явища і факти, виявляючи особистісну позицію;
- самостійно визначає окремі цілі власної навчальної діяльності, виявив творчі здібності і використовує їх при вивченні навчально-програмового матеріалу, проявив нахил до наукової роботи.

оцінку «дуже добре» (82-89 балів, B) – заслуговує студент, який:

- повністю опанував і вільно (самостійно) володіє навчально-програмовим матеріалом, в тому числі застосовує його на практиці, має системні знання в достатньому обсязі відповідно до навчально-програмового матеріалу, аргументовано використовує їх у рівних ситуаціях;
- має здатність до самостійного пошуку інформації, а також до аналізу, постановки і розв'язування проблем професійного спрямування;

□ під час відповіді допустив деякі неточності, які самостійно виправляє, добирає переконливі аргументи на підтвердження вивченого матеріалу;

оцінку «добре» (75-81 балів, C) заслуговує студент, який:

- в цілому роботу виконав, але відповідає на екзамені з певною кількістю помилок;
- вмів порівнювати, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом викладача, в цілому самостійно застосовувати на практиці, контролювати власну діяльність;
- опанував навчально-програмовий матеріал, успішно виконав завдання, передбачені програмою, засвоїв основну літературу, яка рекомендована програмою;

оцінку «задовільно» (67-74 балів, D) – заслуговує студент, який:

- знає основний навчально-програмовий матеріал в обсязі, необхідному для подальшого навчання і використання його у майбутній професії;
- виконує завдання непогано, але зі значною кількістю помилок;
- ознайомлений з основною літературою, яка рекомендована програмою;
- допускає на заняттях чи екзамені помилки при виконанні завдань, але під керівництвом викладача знаходить шляхи їх усунення.

оцінку «достатньо» (60-66 балів, E) – заслуговує студент, який:

- володіє основним навчально-програмовим матеріалом в обсязі, необхідному для подальшого навчання і використання його у майбутній професії, а виконання завдань задовольняє мінімальні вимоги. Знання мають репродуктивний характер.

оцінку «незадовільно» (35-59 балів, FX) – одержує студент, який:

виявив суттєві прогалини в знаннях основного програмового матеріалу, допустив принципові помилки у виконанні передбачених програмою завдань.

оцінку «незадовільно» (<35 балів, F) – одержує студент, який:

- володіє навчальним матеріалом тільки на рівні елементарного розпізнавання і відтворення окремих фактів або не володіє зовсім;
- допускає грубі помилки при виконанні завдань, передбачених програмою;
- не може продовжувати навчання і не готовий до професійної діяльності без повторного вивчення даної дисципліни.

9. Список рекомендованої літератури

Картка інформаційного забезпечення дисципліни

№ п/п	Бібліографічний опис джерела	Місце знаходження			
		Бібліотека ЧДУ	Обласна наукова бібліотека ім. О. Гмирьова	Міська бібліотека ім. М. Кропивницького	Інтернет
1. Основні джерела					
1.	Лукашевич М.П., Туленков М.В. Спеціальні та галузеві соціологічні теорії. – К., 2004.	+	+	+	+
2.	Спеціальні та галузеві соціології / За ред. В.Є. Пилипенка. – К., 2004.		+		+
3.	Соціологія / За ред. В.Г. Городяненка. – К., 2008.	+	+	+	+
4.	Соціологія / За ред. В.М. Пічі. – Львів, 2004.	+	+	+	+
5.	Якуба Е.А. Соціологія. – Х., 1996.		+		+
6.	Черниш Н. Соціологія. – Львів., 2009.		+	+	+
7.	Головатий М. Соціологія політики. – К., 2003.		+	+	+
8.	Артемов Г.П. Политическая социология.		+		+

	– СПб, 2000.				
9.	Политическая социология / Отв. ред. Иванов В.Н., Семигин Г.Ю. – М., 2000.				+
10.	Желтов В.В., Желтов М.В. Политическая социология. – М., 2009.				+
11.	Тощенко Ж.Т. Политическая социология. – М., 2012.				+
12.	Політологія / За ред. О. Семківа. – Львів, 1994.	+	+	+	
13.	Основи політичної науки / За ред. Б. Кухти. – Львів, 1996.	+	+		
14.	Білоус А.О. Політико-правові системи: світ і Україна. – К., 2000.	+	+	+	+
15.	Бebик В.М. Базові засади політології: історія, теорія, методологія, практика: [Монографія]. – К., 2000.	+	+	+	+
16.	Бebик В.М. Політологія для політика і громадянина. – К., 2004.				+
17.	Пугачев В.П., Соловьев А.И. Введение в политологию. – М., 2005.	+	+	+	+
18.	Стегний В.Н. Политология. – СПб., 2004.		+		+
19.	Рябов С.Г. Політологічна теорія держави. – К., 1996.	+	+		
20.	Филиппов А. Политическая социология. Фундаментальные проблемы и основные понятия // Полития. – 2002. – № 2.				+
21.	Политическая социология / Б. В. Смирнов. – Хабаровск, 2012.				+
2. Додаткові джерела					
1.	Вятр Е. Социология политических отношений: Пер. с польск. – М., 1979.		+		+
2.	Амелин В.Н., Дегтярев А.А. Социология политики в России: становление и современное состояние // Мир России: Социология. Этнология. Культурология. – 1997. – № 1.				+
3.	Политическая социология / Отв. ред. Сопов Г.П. – Ростов-на-Дону, 1997.	+	+	+	
4.	Политическая социология / Под общ. ред. В.К. Мокшина, С.И. Шубина. – Архангельск, 2014. Ч. 1.				+
5.	Гаджиев К.С. Политология. – М., 2001.		+		+
6.	Политология / Под ред. М.А. Василица. – М., 1999.		+		+
7.	Піча В.М., Хома Н.М. Політологія. – Львів, 2002	+	+	+	+
8.	Кухта Б., Теплоухова Н. Політичні еліти та політичне лідерство. – Львів, 1995.	+	+		
9.	Ашин Г.К. и др. Социология политики. Сравнительный анализ российских и американских политических реалий. – М., 2001.				+
10.	Дилигенский Г.Г. Социально-политическая психология. – М., 1994.	+	+	+	+
11.	Шестопал Е.Б. Политическая психология. – М., 2002.		+		+
12.	Дюверже М. Политические партии: Пер. с фр. – М., 2000.	+	+		+
13.	Бурдьё М. Социология политики: Пер. с фр. – М., 1993.		+		+
14.	Кирилюк Ф.М. Новітня політологія. – К., 2009.	+	+	+	+
15.	Соціологія. Навчально-методичний комплекс з вивчення курсу / Укл. Буда Т.Й. – Тернопіль, 2014.				+
16.	Золотарева Е. Политическая социология: к проблеме дисциплинарного статуса // Вестник Московского университета. Сер.18: Социология и политология. – 2005. – № 4.		+		
17.	Городяненко В. «Соціологія політики», «політична				

	соціологія» або «соціологія політичної сфери»? // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2007. – № 2.	+	+	+	
18.	Тузіков А. Идеи демократии: социологическая интерпретация // СОЦИС. – 2005. – № 3.		+	+	+

10. Словник дисципліни

<i>Українською мовою</i>	<i>Російською мовою</i>	<i>Англійською мовою</i>
Соціологія політики	Социология политики	Sociology of Policy
Політика	Политика	Policy
Політична влада	Политическая власть	Political power
Політичний режим	Политический режим	The political regime
Держава	Государство	State
Політична партія	Политическая партия	Political party
Суспільно-політичний рух	Общественно-политическое движение	Civil-political movement
Громадська організація	Общественная организация	NGO
Соціально-політичний конфлікт	Социально-политический конфликт	Socio-political conflict
Політична еліта	Политическая элита	Political elite
Політична система	Политическая система	Political system
Міжнародні відносини	Международные отношения	International relations
Соціально-політична думка	Социально-политическая мысль	Socio-political idea
Політична культура	Политическая культура	Political culture
Політична участь	Политическое участие	Political participation
Олігархія	Олигархия	Oligarchy
Бюрократія	Бюрократия	Bureaucracy
Політичні вибори	Политические выборы	Political elections